

УДК [336.14:332.1]:005
JEL B49, F02, R58

Г. В. Возняк

Методичний інструментарій оцінювання бюджетного забезпечення регіону

Проведено огляд наявних підходів до аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення регіонів. Показано, що інструментарій оцінювання базується на традиційних методологічних засадах; не спостерігаються чіткі межі в системі оцінок фінансового стану регіону, бюджетного забезпечення регіону, бюджетного потенціалу регіону; відсутні єдині критерії вибору оціночних показників тощо. На основі критичного аналізу та узагальнення запропоновано вдосконалення методичних підходів до оцінювання бюджетного забезпечення регіонів, яке базується на застосуванні методу порівняльної комплексної оцінки – евклідових відстаней і групуванні показників за чітко обраними напрямками оцінювання, а саме: стан і збалансованість бюджету, міжбюджетна взаємодія, стійкість бюджету та боргове навантаження (для бюджетів міст). Доведено, що запропоновані підходи до аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення регіонів дають можливість зробити висновок про рівень забезпечення бюджетними ресурсами, можливості їх використання, виявляти бюджетні ризики та передбачати засоби їх нейтралізації. Бюджетний аналіз з використанням цього інструментарію можна проводити на всіх етапах бюджетного процесу, а його результати слугуватимуть аналітичною базою в практиці органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: регіон, оцінювання, бюджетне забезпечення, таксонометричний метод, евклідова відстань.

Започатковані в 2014 р. бюджетна, податкова та реформа місцевого самоврядування в Україні, а також перетворення в економіці регіонів під впливом євроінтеграційних і глобалізаційних процесів зумовили суттєві зміни теоретичних і методичних основ формування, аналізу та управління бюджетними ресурсами регіону, а також «спровокували» необхідність запровадження об'єктивної оцінки ступеня самостійності, збалансованості, самодостатності та стійкості регіональних бюджетних систем, на основі якої можна буде зробити висновок про обґрунтованість бюджетної політики органів місцевого самоврядування.

Проблеми аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення активно досліджуються у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Так, на думку сучасних російських дослідників [1], у системі аналізу фінансового стану регіону можна виділити коефіцієнтний підхід, спрямований на розрахунок фінансової стабільності території й систему SWOT-аналізу, що оцінює рівень розвитку регіону та його стабільність. Відповідно, фінансова стабільність характеризує збалансованість планових доходів і необхідних витрат (фінансування бюджетних програм) і їх коливання в результаті впливу зовнішніх і внутрішніх факторів. При визначенні фінансової стабільності регіону оцінюють лише стабільність місцевого бюджету як основного джерела формування фінансових ресурсів регіону, не враховуючи альтернативні надходження. Така ідеологія лежить також в основі методики оцінки, запропонованої групою російських авторів під керівництвом відомого вченого Г. Поляка [2], котрий вважає, що рівень стійкості територіального бюджету визначається обсягом коштів, необхідних для забезпечення мінімальних бюджетних видатків. При цьому автор визначає чотири рівні стійкості бюджету (абсолютно стійкий, нормальний, нестійкий і кризовий стан бюджету), а під мінімальними бюджетними видатками розуміються

кошти, передбачені в бюджеті для фінансування гарантованих Конституцією заходів із життєзабезпечення населення.

Інші російські економісти [3] пропонують методику, яка ґрунтується на розрахунку показників, що характеризують доходи, видатки та стан бюджету загалом. При цьому пропонують розрізняти: коефіцієнти для оцінки доходів бюджету, коефіцієнти для оцінки видатків бюджету, а також коефіцієнтів, які характеризують стан бюджету. Для аналізу непогашеної заборгованості пропонують розраховувати такі коефіцієнти: співвідношення довгострокової заборгованості і всієї суми заборгованості, прямого боргу та чисельності населення адміністративної одиниці, прямого боргу і особистих середніх доходів населення, суми річного обслуговування боргу і суми відновлюваних доходів. Аналіз рекомендується проводити як за результатами складання, так і за результатами виконання бюджету.

Оцінювати рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів без врахування таких індикаторів фінансового стану, як: ліквідність, соціальна спрямованість, збалансованість тощо запропоновано в роботі Є. А. Єрмакової [4].

Дещо прогресивнішим є підхід до оцінювання бюджетного забезпечення регіону, який, на відміну від попередніх, дозволяє отримати більш достовірний результат (інтегральний і диференціальний рівні) [5]. При цьому рівень бюджет-

ного забезпечення (B_z) пропонується розраховувати як:

$$B_z = (b_r / pb_r) 100\%, \quad (1)$$

де: b_r – бюджетні ресурси регіону; pb_r – потреба в бюджетних ресурсах для реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону, що розраховується на базі соціальних нормативів.

Видається, що такий підхід до оцінки бюджетного забезпечення регіону не дає цілісної картини про рівень бюджетного забезпечення регіону, позаяк при такому підході не можливо оцінити потенціал формування доходів місцевих бюджетів, міжбюджетні відносини, місцеві борги тощо.

Серед вітчизняних дослідників, котрі є прихильниками оцінок, що характеризують лише бюджетні показники в розрізі або доходної або видаткової частини бюджету, слід виокремити: М. Гапонюк [6], О. Кириленко [7], В. Кравченко [8], О. Сунцова [9], І. Чугунов [10]. Ці вчені пропонують при визначенні бюджетного забезпечення регіону використовувати низку таких показників [11]: питомої ваги видатків на реалізацію власних повноважень (характеризує обсяг функцій, що забезпечуються органами місцевого самоврядування поза межами прямого державного контролю); питомої ваги обов'язкових видатків (характеризує обсяг завдань, що забезпечуються місцевими органами влади під контролем державної влади на рівні встановлених нею єдиних державних стандартів); питомої ваги видатків на фінансування делегованих повноважень (відображає обсяг завдань державної влади, що делегуються нею для забезпечення місцевими органами влади); питомої ваги власних доходів у доходах місцевих бюджетів (вказує на ступінь залежності доходних джерел місцевих органів влади від їх діяльності та рішень і є найбільш універсальним показником рівня самостійності місцевих бюджетів); питомої ваги власних і закріплених доходів у доходах місцевих бюджетів (показує рівень самостійності місцевих бюджетів з урахуванням переданої їм державою на довгостроковій основі додаткової доходної бази); питомої ваги доходів місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів (характеризує частину доходів бюджетів,

які формуються за рахунок податків і зборів, що встановлюються місцевими органами влади); питомої ваги незв'язаних субсидій у доходах місцевих органів влади (відображає обсяги фінансової допомоги місцевим органам влади з боку державної влади, яка не обумовлюється конкретною метою та завданнями). Така допомога може розглядатися як засіб для зміцнення власної доходної бази місцевих органів влади.

Таким чином, проведений аналіз сучасних методичних підходів до оцінювання бюджетного забезпечення розвитку регіонів дозволяє стверджувати про таке:

- Інструментарій оцінювання бюджетного забезпечення регіонів базується на традиційних методологічних засадах: аналіз абсолютних показників, аналіз відносних коефіцієнтів, інтегральних показників і формування рейтингових узагальнень тощо, при цьому інструментами аналізу слугують: методи факторного аналізу, економіко-математичного моделювання, групування, горизонтальне / вертикальне порівняння тощо.
- Відсутні чіткі межі в системі оцінок фінансового стану регіону, бюджетного забезпечення регіону, бюджетного потенціалу регіону, як і не спостерігається єдиних критеріїв вибору системи оціночних показників.
- У науковій літературі питання оцінювання бюджетного забезпечення регіону часто розглядається через призму оцінювання ефективності видатків, що в умовах обмеженості бюджетних коштів набуває особливої ваги та має право на існування, але обмежувати цей процес тільки оцінкою видаткової частини бюджетних коштів, видається, не зовсім доречним.
- Спостерігаються чималі труднощі при аналізі бюджетного забезпечення регіону, обумовлені відсутністю комплексного підходу до дослідження бюджетного забезпечення регіону, яке би характеризувалося врахуванням низки чинників впливу на розвиток, відповідності бюджету цілям розвитку та базувалося на достовірній інформаційній базі.
- Недостатньо розроблена система показників, котра би характеризувала збалансованість і стійкість бюджетних відносин у регіоні.

На основі систематизації наукового доробку з цієї проблематики, а також враховуючи доцільність і необхідність підвищення рівня фінансової спроможності регіонів, особливої гостроти набувають питання розробки нового та вдосконалення наявного методичного інструментарію оцінювання бюджетного забезпечення регіонів*, яке би комплексно характеризувало бюджетні можливості регіону, позаяк саме вони є визначальною домінантою рівня розвитку території, основою реалізації соціально-економічних програм і проектів, а також відповідало вимогам місцевого самоврядування.

Метою статті є вдосконалення методичного інструментарію оцінювання та формування аналітичної бази для пізнання об'єктивної реальності функціонування бюджетної системи регіону з врахуванням основних чинників впливу, що змінюють її розвиток, а також отримання в доступній формі інформації про цілі та пріоритети бюджетної політики.

В основу системи оцінок мають бути покладені базові *принципи*, які дозволяють застосовувати методичний підхід незалежно від регіональних особливостей:

* Під бюджетним забезпеченням автор розуміє здатність регіону забезпечувати через бюджети всіх рівнів фінансування повноважень з надання бюджетних послуг у повному обсязі та належної якості.

- принцип системності, який дає можливість розглядати взаємозв'язок базових індикаторів і характеристик бюджетної системи регіону, а тому дослідження необхідно проводити комплексно, максимально аналізуючи кожний компонент з врахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників;
- принцип науковості передбачає проведення аналізу та оцінки бюджетного забезпечення з використанням наукових методів дослідження (системного аналізу, групування показників, факторного аналізу, балансового методу, регресійного аналізу, індексного методу, експертних оцінок вагомості окремих показників тощо);
- основою оцінки бюджетного забезпечення регіону є система індикаторів, згрупованих за обраними напрямками;
- принцип достовірності, інформативності, порівнюваності та легітимності вихідних даних при виборі первинних індикаторів.

Цей підхід базується на побудові рейтингу регіонів за інтегральним показником їх бюджетного забезпечення. Основними критеріями, що висувуються до цієї системи оцінки, є універсальність і доступність. У межах цього дослідження видається за доцільне запропонувати систему показників, які комплексно характеризуватимуть процеси бюджетного забезпечення регіонів за такими напрямками: стан та бюджетна збалансованість місцевих бюджетів; міжбюджетна взаємодія; стійкість бюджету та боргове навантаження на місцеві бюджети (для бюджетів міст). Об'єктом аналізу слугують масиви індикаторів, що характеризують процеси бюджетного забезпечення регіонів за обраними напрямками.

Завданнями оцінювання є ідентифікація сучасного стану бюджетного забезпечення розвитку регіонів України шляхом аналізу змін за обраними напрямками дослідження.

Інформаційною базою для оцінки бюджетного забезпечення регіону слугують дані Державної служби статистики; Міністерства фінансів України; звіти Державної казначейської служби України та дані регіональних Департаментів фінансів.

Процес аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення регіону може бути схематично представлений у вигляді схеми, котра включає три етапи (рис. 1).

На першому етапі необхідно чітко визначити мету, завдання, оцінюваний інтервал часу та вибрати напрями оцінювання бюджетного забезпечення регіону. Розробка методичних підходів щодо оцінювання бюджетного забезпечення регіону вимагає визначення системи первинних показників, на основі яких можна зробити висновок про стан бюджетного забезпечення регіону, і при цьому не зачіпати питання ефективності чи цільового використання коштів (які, безумовно, є важливими в контексті нашого дослідження, однак аналізуються зовсім іншою системою показників).

Формування первинних (одиничних) показників, які за принциповими для дослідження параметрами будуть відтворювати загальний об'єкт дослідження, пропонується згрупувати в чотири блоки відповідно до напрямів оцінювання (табл. 1). При цьому до кожної з груп ставляться такі вимоги: показники кожної групи мають відображати певну (одну) характеристику досліджуваного об'єкта; всередині групи мають спостерігатися щільні кореляційні зв'язки між показниками; натомість між показниками різних груп кореляційна взаємодія має бути слабкою.

Оцінювання бюджетного забезпечення регіону саме в розрізі означених вище напрямів обґрунтовується радикальними змінами в бюджетно-податковій сфері

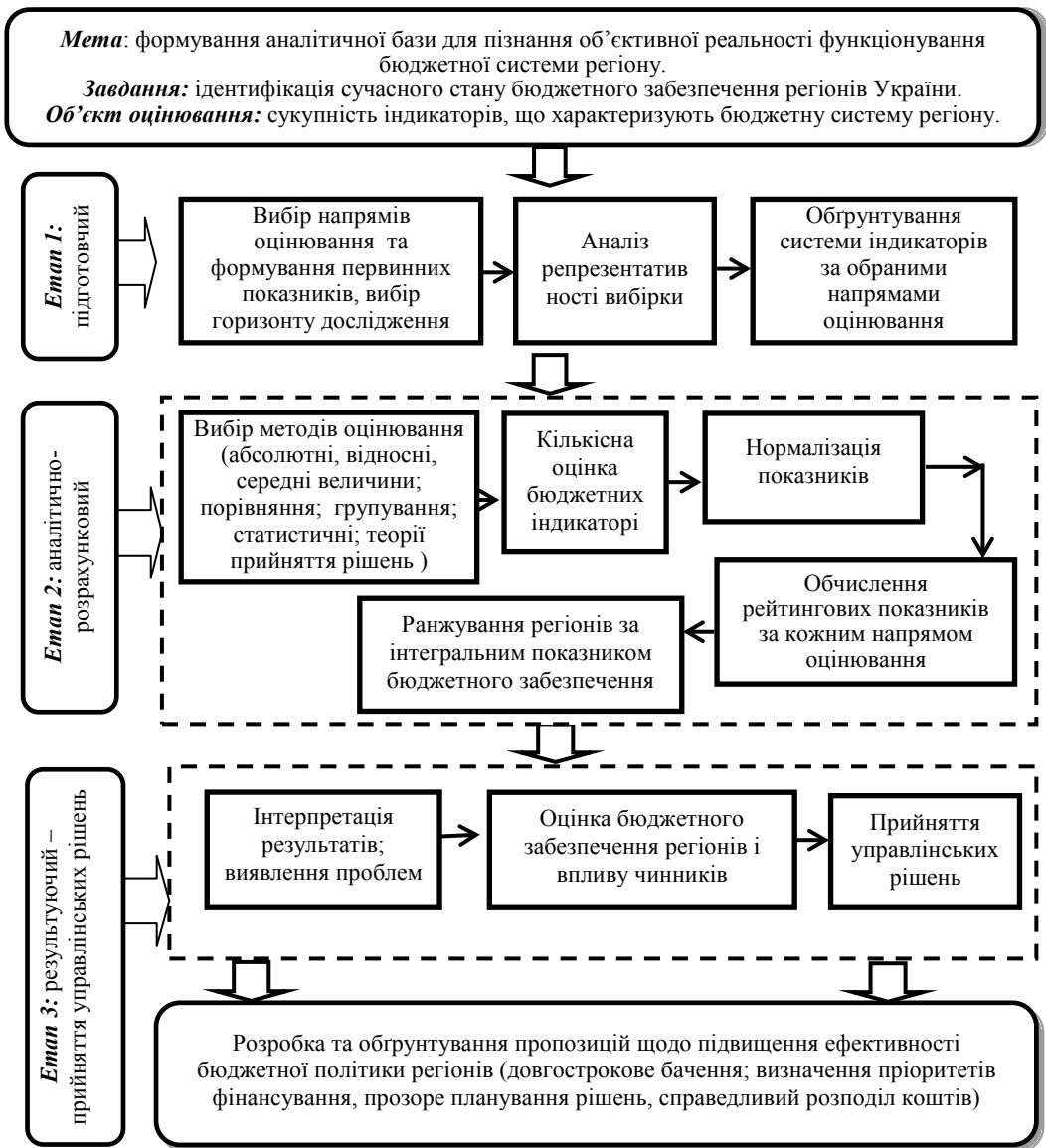

Рис. 1. Схема оцінювання бюджетного забезпечення на регіональному рівні
Розроблено автором.

країни, започаткованими в 2014 р., спрямованими на посилення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів, закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів, розширення доходної бази місцевих бюджетів, децентралізацію видаткових повноважень і чіткий розподіл компетенцій за принципами субсидіарності, а також запровадження нового механізму бюджетного регулювання та вирівнювання. Враховуючи спрощення процедур здійснення місцевих запозичень, у тому числі через надання права усім містам обласного значення здійснювати зовнішні запозичення (ст. 16 та 74 БК), видається за доцільне до комплексного оцінювання бюджетного забезпечення регіону долучити оцінку боргового навантаження міст.

Таблиця 1

Сукупність оціночних показників та напрямів оцінювання бюджетного забезпечення регіону

Напрямок оцінювання	Індикатори	Одиничні показники
Стан і збалансованість бюджету	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт бюджетного покриття • Рівень бюджетної забезпеченості • Рівень бюджетної результативності • Рівень місцевих податків і зборів у доходах бюджету • Рівень податкової самостійності • Рівень інвестиційних видатків бюджету • Рівень видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення 	<ul style="list-style-type: none"> • Доходи бюджету (сумарні, з трансфертами, без трансфертів), тис. грн • Видатки бюджету (сумарні, з трансфертами, без трансфертів), тис. грн • Чисельність населення, тис. осіб • Доходи від операцій з капіталом, тис. грн • Дефіцит бюджету, тис. грн • Капітальні видатки, тис. грн • Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, тис. грн
Міжбюджетні взаємодії	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень дотаційності (залежності) • Частка субвенцій в структурі доходів місцевих бюджетів • Коефіцієнт концентрації власних доходів 	<ul style="list-style-type: none"> • Трансферти сумарні, тис. грн • Дотації, тис. грн • Субвенції, тис. грн • Власні надходження (доходи, що не враховуються при визначенні МТ), тис. грн
Стійкість бюджету	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт фінансової незалежності • Коефіцієнт бюджетної стійкості • Коефіцієнт чистої бюджетної стійкості 	<ul style="list-style-type: none"> • Податкові надходження, тис. грн • Неподаткові надходження, тис. грн • Поточні видатки, тис. грн
Боргове навантаження / залежність	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень боргового навантаження • Рівень кредиторської заборгованості • Рівень боргової залежності 	<ul style="list-style-type: none"> • Видатки бюджету на обслуговування боргу, тис. грн • Кредиторська заборгованість, тис. грн • Сума місцевих запозичень, тис. грн

Систематизовано та доопрацьовано автором з використанням джерел [12-17].

Другий етап передбачає вибір методів оцінювання, групування кількісних індикаторів у розрізі напрямів, за якими буде оцінюватися бюджетне забезпечення регіонів. Аналітично-розрахунковий етап включає аналіз часових рядів кількісних показників у розрізі кожної з груп, структури доходів / видатків; характеру міжбюджетної взаємодії; порівняння фактичних показників з нормативними значеннями; з'ясування розбіжностей і встановлення причин відхилень.

Пропонується оцінювання бюджетного забезпечення регіонів провести одним з методів порівняльної комплексної оцінки – таксонометричним (у науці отримав назву методу евклідових відстаней). У класичному випадку процес розрахунку інтегрального показника (числового вимірювача даного досліджуваного явища) бюджетного забезпечення регіонів передбачає генерування елементів матриці спостережень X , яку у формалізованому вигляді можна представити таким чином [18]:

$$X = \begin{pmatrix} x_{11}x_{12}\dots x_{ij}\dots x_{1n}\\ x_{21}x_{22}\dots x_{ij}\dots x_{2n}\\\\ x_{i1}x_{i2}\dots x_{ij}\dots x_{in}\\\\ x_{w1}x_{w2}\dots x_{wj}\dots x_{wn} \end{pmatrix}, \quad (2)$$

де: x_{ij} – чисельне значення j -індикатора, що характеризує стан місцевих бюджетів ($j = 1, \dots, n$) по i -му регіону ($i = 1, \dots, w$), тобто це є деталізовані показники рейтингової оцінки; n – кількість показників, що розглядається; w – кількість регіонів, що досліджується.

Для однозначної інтерпретації оцінювання та порівняння між собою (позаяк показники в матриці є неоднорідними та вимірюються в різних величинах) розглянуті показники слід нормалізувати, тобто привести до інтервалу:

$$0 \leq \tilde{x}_{ij} \leq 1, \quad (3)$$

де: \tilde{x}_{ij} – нормалізоване значення ознаки j для певного напрямку оцінювання.

Приведення кількісних параметрів бюджетного забезпечення в зівставний вигляд здійснюється шляхом зважування різниці між їх фактичними значеннями та середнім рівнем на величину середньоквадратичного відхилення за всією групою, тобто:

$$\tilde{x}_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{\sigma_j} = \frac{x_{ij} - \frac{1}{w} \sum_{i=1}^w x_{ij}}{\sqrt{\frac{1}{w} \sum_{i=1}^w (x_{ij} - \bar{x}_j)^2}}, \quad (4)$$

де: \bar{x}_j – середнє значення j – ознаки ($j = 1, 2, \dots, n$) за всією сукупністю, що

включені в аналізовану групу; n – кількість ознак; w – кількість одиниць (регіонів); x_{ij} – значення ознаки j для одиниці i ; σ_j – середнє квадратичне відхилення значення ознаки j за всією сукупністю. Тобто вихідна матриця X нормалізується (стандартизується) в матрицю \tilde{X} , кожен стовпець якої є вектором, координати якого в сумі дорівнюють нулю, а довжина цього вектора рівна одиниці; по суті, ця матриця стає вихідною для розрахунку комплексної оцінки бюджетного забезпечення регіонів.

Наступний крок – це диференціація ознак матриці на стимулятори (коли вищим значенням ознаки відповідає краща якість об'єкта) і дестимулятори (якщо вищим значенням ознаки відповідає гірша якість об'єкта) для виявлення впливу кожного з них на стан бюджетного забезпечення з подальшим формуванням «вектора-еталона». При цьому якщо ознака є стимулятором, то перетворення здійснюється таким чином:

$$\tilde{x}_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{j\min}}{x_{j\max} - x_{j\min}}, \quad (5)$$

де: $x_{j\min} = \min_i x_{ij}$; $x_{j\max} = \max_i x_{ij}$.

Якщо ознака є дестимулятором, то:

$$\tilde{x}_{ij} = \frac{x_{j\max} - x_{ij}}{x_{j\max} - x_{j\min}}. \quad (6)$$

Формування «вектора-еталона» (\tilde{X}_o) передбачає визначення оптимальних значень нормалізованих j -тих показників за всіма групами (напрямами) і регіонами. Елементи вектора з координатами $(\tilde{x}_{01}, \tilde{x}_{02}, \dots, \tilde{x}_{0j})$ визначаються таким чином:

$$\begin{cases} \tilde{x}_{0j} = \max \tilde{x}_{ij} \\ \tilde{x}_{0j} = \min \tilde{x}_{ij} \end{cases} \quad (1 \leq i \leq w) \text{ при стимуляторі / дестимуляторі.} \quad (7)$$

Подальший розрахунок комплексної оцінки бюджетного забезпечення регіонів передбачає визначення евклідової відстані (d_i) від точки еталону до окремого спостереження (нормалізованих значень показників):

$$d_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (\tilde{x}_{01} - \tilde{x}_{ij})^2}, \quad (8)$$

яка є додатною і майже з нульовою імовірністю може бути більшою за одиницю [19]. Зазначимо, що ці квазівідстані є кількісною характеристикою, яка відображає відповідність певного рівня бюджетного забезпечення регіонів «еталонному» значенню. По суті, на основі d_i можна зробити висновок про рейтинг регіонів за кожним з показників, що характеризують окремий напрям оцінювання:

$$R_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (\tilde{x}_{01} - \tilde{x}_{ij})^2}. \quad (9)$$

Зрозуміло, що чим значення R_i менше, тим вищий рейтинг регіону. Для надання ваги різним показникам відповідно до їх значимості доцільно враховувати коефіцієнт порівняльної значущості (k_j). Чим більшим є k_j , тим більш значущим є показник, і тим більшою мірою відхилення від еталону впливатиме на загальну оцінку, тобто:

$$R_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n k_j (\tilde{x}_{01} - \tilde{x}_{ij})^2}. \quad (10)$$

У літературі є різні методи визначення вагових коефіцієнтів, однак у практиці найбільшого поширення набули метод експертних оцінок, що дещо спрощує розрахунки. Узагальнений інтегральний показник бюджетного забезпечення визначається за формулою:

$$Q_i = 1 - R_i. \quad (11)$$

Третій етап оцінювання передбачає інтерпретацію результатів оцінювання, оцінку впливу чинників і прийняття управлінських рішень. Застосування цього методу виправдовується тим, що він є найбільш формалізованим, дозволяє враховувати значущість показників, визначення оцінок на основі евклідових відстаней є переконливою. Хоча, заради справедливості, слід додати, що варіації різних показників можуть дещо відрізнятись, що свідчить про те, що показники з більшою варіацією будуть мати більшу вагу в сумарній оцінці, а отже неявно отримують перевагу перед іншими показниками.

Таким чином, запропоновані підходи до аналізу та оцінювання бюджетного забезпечення регіону дають можливість зробити висновок про рівень забезпечення регіону бюджетними ресурсами, можливості їх використання, виявляти бюджетні ризики та передбачати засоби їх нейтралізації. Запропонований інструментарій оцінювання дає змогу оцінити процеси, що відбуваються в регіональній бюджетній системі, виявити сильні та слабкі сторони бюджетного забезпечення конкретного регіону тощо. Результати такого аналізу дозволяють зробити висновок про рівень бюджетної забезпеченості регіону, його взаємовідносини з «центром», особливості процесів управління у сфері державних фінансів на регіональному рівні, тип розвитку регіону (донори, депресивні та регіони, що розвиваються) та приймати управлінські рішення щодо покращення фінансової автономії місцевих бюджетів. Практична цінність запропонованих підходів (насамперед для органів місцевого самоврядування) – у простоті використання, позаяк результати оцінки легко верифікуються та мають однозначне тлумачення, а вхідна інформація здебільшого є доступною.

Бюджетний аналіз з використанням цього інструментарію можна проводити на всіх етапах бюджетного процесу, а його результати слугуватимуть аналітичною базою в практиці органів місцевого самоврядування при розробці та обґрунтуванні напрямів регіональної бюджетної політики, характеру міжбюджетних відносин, при формуванні регіональних стратегій розвитку тощо. Практична апробація цього інструментарію буде здійснена в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Зенченко С. В. Анализ методов оценки финансового потенциала региона [Электронный ресурс] // Сборник научных трудов СевКавГТУ, серия «Экономика» / Северо-Кавказский государственный технический университет. – Ставрополь, 2008. – Режим доступа : science.ncstu.ru/articles/econom
2. Поляк Г. Б. Бюджетная система России / Г. Б. Поляков. – М. : Юнити Дана, 2000. – 550 с.
3. Иванов В. В. Муниципальный менеджмент / В. В. Иванов, А. Н. Коробкова. – М. : Инфра-М, 2002. – 718 с.
4. Ермакова Е. А. Подходы к определению финансовой самостоятельности местных бюджетов России / Е. А. Ермакова, О. В. Болякина // Финансы и кредит. – 2012. – № 12. – С. 2-8.
5. Фетисов Г. Г. Региональная экономика и управление : учебник / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин. – М. : Инфра-М, 2006. – 416 с.
6. Гапонюк М. А. Місцеві фінанси : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, А. Є. Буряченко, А. А. Славкова ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2002. – 184 с.
7. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К. : НІОС, 2000. – 381 с.

8. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. / В. І. Кравченко. – К. : «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
9. Сунцова О. О. Особливості організації формування доходної бази місцевих бюджетів / О. О. Сунцова // Аспекти самоврядування. – 2002. – №1. – С. 38-40.
10. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.
11. Сукач О. Методика визначення фінансової забезпеченості регіону / О. Сукач // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С.449-453.
12. Рябушка Л. Б. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / Л. Б. Рябушка, В. Койло // Бізнес Інформ. – 2013. – №11. – С. 148-155.
13. Щербакова В. І. Проблеми оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах ринкової економіки / В. І. Щербакова, Г. М. Манєров // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – №2. – С. 94-99.
14. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території : монографія / Є. О. Балацький ; Українська академія банківської справи Національного банку України. – Суми, 2011. – 301 с.
15. Велентейчик Н. Ю. Аналітична оцінка стійкості місцевих бюджетів в системі регулювання міжбюджетних відносин / Н. Ю. Велентейчик // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8. – С. 305-311.
16. Ускова Т. В. Управление финансовой устойчивостью доходной базы бюджетов регионов: теоретико-методологические аспекты / Т. В. Ускова, А. В. Галухин // Проблемы развития территории / Институт социально-экономического развития территорий РАН. – Вологда. – 2015. – Вып. 5(79). – С. 135-145.
17. Люта О. В. Удосконалення методів оцінювання фінансової стійкості місцевого бюджету / О. В. Люта, І. М. Боярко, Н. Г. Пігуль // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №9(135). – С. 194-201.
18. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта ; пер. с польск.: В. М. Жукова. – М. : Статистика, 1980. – 151 с.
19. Орлова И. В. Экономико-математические методы и модели: компьютерное моделирование / И. В. Орлова, В. А. Половников. – М. : Вузовский учебник, 2007. – 365 с.

References

1. Zenchenko, S. V. (2008). Analiz metodov otsenki finansovogo potentsiala regiona [Analysis of the region's financial capacity assessment methods]. In *Sbornik nauchnykh trudov SevKavGTU, seriya «Ekonomika»* [Collection of scientific works of NCSTU, series "Economics"]. Stavropol: Saratov North Caucasus State Technical University. [in Russian].
2. Polyak, G. B. (2000). *Byudzhetsnaya sistema Rossii* [The budget system of Russia]. Moscow: Unity-Dana. [in Russian].
3. Ivanov, V. V., & Korobkova, A. N. (2002). *Munitsipal'nyy menedzhment* [Municipal management]. Moscow: Infra-M. [in Russian].
4. Yermakova, Ye. A., & Bolyakina, O. V. (2012). Podkhody k opredeleniyu finansovoy samostoyatel'nosti mestnykh byudzhetrov Rossii [Approaches to the definition of financial independence of local budgets in Russia]. *Finansy i kredit – Finance and Credit*, 12, 2-8. [in Ukrainian].
5. Fetisov, G. G., & Oreshin, V. P. (2006). *Regional'naya ekonomika i upravleniye* [Regional economy and management] (Textbook). Moscow: Infra-M. [in Russian].
6. Haponyuk, M. A., Yatsyuta, V. P., Buryachenko, A. Y. & Slavkova, A. A. (2002). *Mistsevi finansy* [Local finance] (Textbook for self-learning). Kyiv: Kyiv National Economic University n.a. Vadym Hetman. [in Ukrainian].
7. Kyrylenko, O. P. (2000). *Mistsevi byudzhety Ukrayiny (istoriya, teoriya, praktyka)* [Local budgets of Ukraine (history, theory, practice)]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv. [in Ukrainian].
8. Kravchenko, V. I. (1999). *Mistsevi finansy Ukrayiny* [Local Finance of Ukraine] (Manual). Kyiv: Knowledge. [in Ukrainian].
9. Suntsova, O. O. (2002). Osoblyvosti orhanizatsiyi formuvannya dokhodnoyi bazy mistsevykh byudzhetyv [Features of the revenue base of local budgets forming]. *Aspekty samovryaduvannya – Aspects of self-government*, 1, 38-40. [in Ukrainian].
10. Chuhunov, I. Y. (2003). *Byudzhetsnyy mekhanizm rehulyuvannya ekonomichnoho rozvytku* [Budget mechanism of adjustment of economic development]. Kyiv: NIOS. [in Ukrainian].
11. Sukach, O. (2009). Metodyka vyznachennya finansovoyi zabezpechenosti rehionu [Method for determining the financial security of the region]. In *Formuvannya rynkovoyi ekonomiky* [The market economy formation]: Vol. 19 (pp. 449-453). Kyiv: Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. [in Ukrainian].
12. Ryabushka, L. B., & Koylo, V. V. (2013). Analitichna otsinka finansovoyi spromozhnosti mistsevykh byudzhetyv u zabezpechenni sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Analytical evaluation of the financial capacity of local budgets for social and economic development]. *Biznes Inform – Business Inform*, 11, 148-155. Kharkiv: Kharkiv National University of Economics. [in Ukrainian].
13. Shcherbakova, V. I. & Manyerov, H. M. (2011). Problemy otsinky finansovoyi stiykosti mistsevykh byudzhetyv v umovakh rynkovoyi ekonomiky [The problems of assessing the financial stability of local budgets in terms of market economy]. *Ekonomichnyy visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, 2, 94-99. Luhansk: Luhansk Taras Shevchenko National University. [in Ukrainian].

14. Balatskyi, Y. O. (2011). *Byudzhet mista u systemi finansiv terytorii* [The city budget in the system of finance of territory]. Sumy: Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. [in Ukrainian].
15. Velenteychyk, N. Y. (2012). Analitichna otsinka stiykosti mistsevykh byudzhetyv v systemi rehulyuvannya mizhbyudzhetykh vidnosyn [Analytical assessment of the stability of local budgets in the regulation of inter-budgetary relations]. *Innovatsiyna ekonomika – Innovative Economy*, 8, 305-311. Khmelnytsky: Podilsky State Agrarian Technical University.
16. Uskova, T. V. & Galukhin, A. V. (2015). Upravleniye finansovoy ustoychivost'yu dokhodnoy bazy byudzhetrov regionov: teoretiko-metodologicheskiye aspekty [Management of financial stability of the revenue base of budgets of regions: theoretical and methodological aspects]. In *Problemy razvitiya territorii* [Problems of development of the territory]: Vol. 5(79) (pp. 135-145). Vologda: Institute of Socio-Economic Development of the Russian Academy of Sciences. Retrieved from <http://pdt.vscs.ac.ru/> [in Russian].
17. Lyuta, O. V., Boyarko, I. M., & Pihul, N. H. (2012). Udoskonalennya metodiv otsynuyuvannya finansovoyi stiykosti mistsevoho byudzhetu [Improving of methods for assessing of financial stability of local budget]. *Aktual'ni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, 135(9), 194-201. [in Ukrainian].
18. Pluta, V. (1980). *Sravnitel'nyy mnogomerniy analiz v ekonomicheskikh issledovaniyakh: metody taksonomii i faktornogo analiza* [Comparative multivariate analysis in economic research: methods of taxonomy and factor analysis] (translated from Polish in 1980). Moscow: Statistics. [in Russian].
19. Orlova, I. V., & Polovnikov, V. A. (2007). *Ekonomiko-matematicheskiye metody i modeli: komp'yuternoye modelirovaniye* [Economic-mathematical methods and models: computer simulation]. Moscow: University Textbook. [in Russian].

Voznyak H. V. Methodical instruments of evaluation of region's budget maintenance

Current economic situation in Ukraine is represented by significant asymmetry both in regional development and in budget resources availability. Therefore, maintenance of financial autonomy that directly depends on the level of local budgets revenues' mobilization and their efficient use is one of the key problems of Ukrainian regions' development. In this context the necessity of introduction of objective evaluation of self-sufficiency, balance and sustainability level of budget systems becomes of utmost importance. On this basis the feasibility of local government bodies' budget policy can be considered.

The article aims to improve methodical instruments of analytical basis evaluation and forming in order to percept objective reality of region's budget system functioning taking into account the key influence factors that change its development and in order to obtain available information on the goals and priorities of budget policy.

The article analyzes existing approaches to evaluation of region's budget maintenance. The author pays special attention to the absence of distinct limits in the system of evaluation of «region's financial condition», «region's budget maintenance» and «region's budget potential» as well as to the insufficient system of indicators that characterize the balance and sustainability of budget relations in the regions. On the basis of critical analysis and generalization the author proposes improvement of methodical approaches to evaluation of regions' budget maintenance based on the method of comparative complex evaluation – Euclidean distances and grouping of indicators by separate evaluation directions, in particular: condition and balance of budget, inter-budget interaction, budget sustainability and debt burden (for the budgets of cities). It is stressed that individual indicators should be formed taking into account the following requirements: indicators of every group should represent certain (one) characteristics of the object under examination; close correlation links between the indicators should be observed within the group; instead, correlation links between indicators of different groups should be low. The author proves that the proposed approaches to analysis and evaluation of regions' budget maintenance make it possible to consider the level of budget resources provision and possibilities of their use as well as to reveal budget risks and predict their neutralization measures. Budget analysis with the use of given instruments can be conducted at all levels of budget process and its results will serve as analytical basis in the practice of local self-governmental bodies.

Keywords: region, evaluation, budget maintenance, taxonomy method, Euclidean distance.

Возняк Галина Василівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: gvoznayak@gmail.com).

Voznyak Halyna Vasylivna – Ph.D. (Econ.), Sen. Res., Senior Researcher of the Department of regional financial policy of the SI «Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine».

Надійшло 25.02.2016 р.